

3. Puskás Lajosnak, a kolozsvári Tízes Szervezet volt vezetőjének visszaemlékezése a szervezet ellehetetlenítésére. Kolozsvár, 1944. szeptember – november.

Október 11-én hajnalban megszűntek a robbantások (hidak, posta, távirda) és a németek elvonultak. Megjelentek az első szovjet katonák, olyan esemény, amelyre már tavasz óta számítani kellett. A hangulat meglehetősen Hitler ellenes volt már március 19. óta, mikor az országot a Gestapo megszállta. A március 20-i Tízes Szervezet-közleményem ellenállásra szólít fel. (Egyelőre nem fegyveresen.) Eredménye, hogy a hátam mögött tárgyalások folynak leváltásomra. Még jobban ellenem fordul a hangulat a gettózással kapcsolatos álláspontom miatt, végül szeptember 9.-én aláírtam egy memorandumot, melyben a Kormányzót fegyverszünet megkötésére kérjük,¹ 16-án pedig többed magammal felelősséget vállalok a kommunista foglyok szabadon engedéséért. Ugyanezen a napon üzenetet intéztem a két kolozsvári lapban (Keleti Magyar Újság, Ellenzék) a város lakóihoz a helytmaradás érdekében. Mindezek a ténykedések igen indokoltá tették, hogy szeptember végén ill. október elején biztonságom érdekében – de gyomorhajom is súlyosbodott a sok idegesség miatt – bevonuljak a klinikára. Onnan kijöve a város többi vezetőivel együtt készültünk a szovjet csapatok fogadására. A biztonság kedvéért a Tízes Szervezet készpénz készletét, 146.828 pengőt október 9-én elhelyeztük a Kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank széfjébe (akkor havi fizetésem 800 pengő volt). Ez elég helytelen tett volt, mert a szovjet parancsnokság október 17-én felnyitotta a széfeket s minden ott talált értéket elvitt, viszont a Király u. 3 sz. alatti, elég félreeső irodánk teljesen érintetlen maradt.

Október második fele a tájékozódás és a rendteremtés ideje volt. A tizedesek nagyrészt a város-őrséget képezték. Elérkezett aztán a Tízes Szervezet jövőjének a kérdése. Maga a Tízes Szervezet a szovjet katonai hatóságoknál mint „kémszervezet” lett feljelentve. Éppen a széf kiürítésének délutánján, október 17-én értem jött egy patrul s elvitt a főtéri Erdélyi Bank emeletén lévő szovjet parancsnokságra. Kihallgatás után a Fotofilm udvarán kaptam éjjeli szállást. Másnap csukott fekete autóba tettek s elindultunk a kerületvezetők összeszedésére (László Ferenc, Báder Gábor, Esztegár Márton, Ekkert Ferenc). 18–19-én folytak a kihallgatások, míg végülis a parancsnok nagyon barátságosan elengedett azzal, hogy érdekes és jó munkát végeztünk. Én még megkérdeztem a szovjet parancsnoktól, hogy így néznek ki a kémek mint mi? Elengedésünk olyan körülmények közt történt, amikor 4–5000-nyire tehető kolozsvári magyar férfit – olyan címen, hogy „partizánok” voltak – az utcán, lakáson összeszedtek, s elvittek a Szovjetunióba. Nagy részük ott pusztult el. Mindenesetre különösen jó jel volt részünkre, hogy éppen minket elengedtek s még további jó munkát kívántak. Ez részemre azt is jelentette, hogy létezik tárgyilagos elbírálás és bátorítás volt, hogy közéleti vezető szerep még vár reám.

Ez annál is valószínűbbnek látszott, hogy november 6-án felhivattak a Kommunista Párt Kolozsvár Tartományi irodájába, a Jókai utcába, a munka folytatása végett. Ott megállapodtunk abban, hogy a Tízes Szervezetet feloszlatjuk, s ugyanakkor kezdeményezzük a „Népvédelmi Egyesület” független alakulataként a *Kolozsvári Szomszédsági Szervezetet*. A Népvédelmi Egyesület a Párt szerve volt s én ragaszkodtam a „független” szóhoz. Akkor még nem tudtam, hogy a Párt és az állam egyet jelent (fog jelenteni). Meg is mondtam, hogy én párthoz soha nem tartoztam s ezután sem szándékozom. Én „mindenkinek” akarok segítségére lenni.

¹ A szeptember 9-i memorandum aláírói között nem található Puskás Lajos neve. Elképzelhető, hogy egy másik, hasonló memorandumról van szó.

Ez mindenesetre hiba volt, s azt hiszem sok minden másként történt volna később, ha ezt az álláspontot feladom...

Elég az hozzá, hogy a kezdeményező Bizottságnak (Málnássy Géza, Sály István, Bors József, Nagy Géza, Vescan Teofil, Nagy István stb.) korelnöke voltam s gőzerővel megindítottam az átszervezést. Közösén megszerkesztettük az új Szervezeti Szabályzatot, átköltöztünk a Népvédelmi Egyesület épületébe (Jósika-ház, Lábás-ház a Főtéren) új címkés papírt, új nyomtatványokat készítettünk, új jelentkezésre hívtuk fel a tizedeseket, új igazoló bizottság létesült stb. A hatóságok utasítást kaptak az együttműködésre s ez meg is indult. November 12.-én a közgyűlésen kimondtuk a Tízes Szervezet feloszlását. A határozat megszövegezését Vescan-nál a Párt akkori titkárával hosszas viták közepette mi végeztük el, s megállapítottuk eddigi működésünk demokratikus jellegét.

A Szomszédügyi Szervezet aktivitása azonban *rövid életű* volt. Mindössze november 25-ig tartott. Úgy látszik olyan erők léptek fel ellenünk, hogy a Párt visszavonult. Nagy István cikket ír a Tízes Szervezet ellen, a román tagok sem jelennek meg a Kezdeményező Bizottság ülésén és *javasolják a Szomszédügyi Szervezet megszüntetését*. Erre mi, régi Tízes Szervezet vezetők kilépünk a Bizottságból, s rájuk bízunk, hogy döntsenek a Szomszédügyi Szervezetről. November 28.-i levelemben megköszönöm a Tizedesek eddigi munkáját és elköszönök tőlük. A kerületi vezetőket személyesen tájékoztattam. Zászlónkat, fontosabb iratokat Kelemen Lajos ajánlatát elfogadva az Erdélyi Múzeum–Egyesület őrizetére bíztuk. [...] ²

Puskás Lajos: Önéletrajz, III. rész. Kolozsvár, 1961. gépelt kézirat, 80–82. o. SZTE Társadalomelméleti és Kortörténeti Gyűjtemény, Ms. 5207.

2 A továbbiakban Puskás Lajos az MNSZ-ben végzett, másfél évnyi munkásságáról ír.